

7 Sportinfrastructuur: organisaties, accommodaties en vrijwilligers

Rob Goossens, Andries Kuipers (CBS) en Remko van den Dool (SCP)

De volgende kernindicator is in dit hoofdstuk uitgewerkt:

kernindicator	operationalisering	uitkomst	trend in de afgelopen 10 jaar
vrijwilligerswerk	aandeel van de bevolking dat maandelijks actief is als vrijwilliger in de sport (%)	11 ^a	stabiel ^b

a SCP/CBS (VTO '12) bevolking 12-79 jaar.

b CBS (POL5'00-'08, 5&V'10-'13) bevolking 18-79 jaar.

7.1 Inleiding

Sporters hebben accommodaties nodig om te sporten en organisaties die hen daarin begeleiden en eventueel competities opzetten, kortom: een sportinfrastructuur. Nog altijd zijn er vele vrijwilligers nodig om deze infrastructuur optimaal te benutten.

Binnen gemeenten is er veel discussie over sportaccommodaties. Gemeenten hebben te maken met bezuinigingen en denken na over het beheer en onderhoud van de aanwezige accommodaties (Hoekman en Van der Bol 2014). Een mogelijkheid is om het beheer uit te besteden aan een particuliere exploitant. Een andere ontwikkeling is de behoefte aan grotere efficiëntie in beheer en onderhoud van accommodaties, bijvoorbeeld door multifunctionele accommodaties te bouwen en bestaande en nieuwe accommodaties meer te clusteren. Zijn deze ontwikkelingen terug te zien in de aantallen en typen sportaccommodaties en de exploitatie ervan?

De sportsector heeft nog altijd veel behoefte aan steun van vrijwilligers. De beleidsmatige aandacht voor de participatiemaatschappij, waarin burgers actief behoren te zijn op allerlei fronten in de maatschappij (zie hoofdstuk 2 en Van Houwelingen et al. 2014) versterkt dit. Zijn er wat betreft de inzet van Nederlanders voor de sport of de inzet van vrijwilligers in de sportvereniging ontwikkelingen te zien, die hier meer informatie over kunnen geven?

In dit hoofdstuk staat kortom de organisatorische zijde van de sport centraal. § 7.2 biedt een overzicht van de sportinfrastructuur in Nederland. In de daaropvolgende paragrafen werken we onderdelen hiervan verder uit. Paragraaf 7.3 gaat in op de ontwikkelingen in de wereld van de sportbonden en -koepels die verantwoordelijk zijn voor de landelijke afstemming van het sportaanbod. Een trede lager in de organisatorische ladder vinden we de sportaanbieders: de sportclubs (§ 7.4) en de commerciële organisaties (§ 7.5).

De ontwikkelingen in aantallen en de soorten accommodaties waarin deze aanbieders gehuisvest zijn, bespreken we in § 7.6. De menselijke factor komt aan de orde in § 7.7,

waar we een beeld geven van bij de sportclubs actieve vrijwilligers. Het hoofdstuk sluit af met een samenvatting (§ 7.8).

7.2 De sportinfrastructuur

Een groot aantal organisaties biedt sportactiviteiten aan of geeft ondersteuning bij het mogelijk maken van deze activiteiten (zie tabel 7.1). Hierbij zijn verschillende overheidslagen en partijen uit het maatschappelijk middenveld betrokken. De overheidslagen hebben ieder hun eigen functie in de sportinfrastructuur. De 403 Nederlandse gemeenten hebben een centrale rol in het mogelijk maken van sport voor hun burgers (zie ook § 3.2.3 en § 8.4). Zij bouwen en onderhouden vaak de accommodaties en voeren het sportbeleid uit. De provinciale sportraden voeren lokale projecten uit op het gebied van sportbeleid, sportstimulering en gezondheid ter ondersteuning van gemeenten of sportverenigingen (zie § 3.2.5). De rijksoverheid geeft het nationale beleid vorm in overleg met de sportsector en ondersteunt gemeenten door middel van subsidie voor lokale sport- en beweegstimuleringsprogramma's als *Sport en Bewegen in de Buurt* (SBB, zie ook § 3.2.1 en § 3.3.1).

De sportsector zelf is in organisaties op verschillende niveaus te verdelen. De sportbonden ondersteunen verenigingen die op lokaal niveau belangrijke sportaanbieders zijn. Voor hun gezondheid kunnen sporters, zowel recreatieve als professionele, terecht bij de sportmedische instellingen. Voor (aankomende) topsporters zijn er de LOOTScholen (Landelijke Organisatie Onderwijs en Topsport) voor vmbo, havo en vwo, de Centra voor Topsport en Onderwijs (waar onderwijs, sporten en wonen voor topsporters van meerdere takken van sport gecombineerd worden) en de Nationale Topsport Centra die gericht zijn op een specifieke tak van sport. De zeven Olympische Netwerken vormen voor hun regio een verbinding tussen gemeenten, sportbonden en -aanbieders, onderwijs- en zorginstellingen en het bedrijfsleven.

Andere grotere partijen die actief zijn om de deelname aan sport en bewegen in de vrije tijd te ondersteunen, zijn het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) en de Stichting Onbeperkt Sportief als kenniscentrum voor de gehandicaptensport. De Gay Union through Sports (GUTS), voorheen Stichting Homosport Nederland en stichting Gisah, ondersteunt sportende homoseksuelen. Het Jeugd Sport Fonds is in 2003 opgericht om kinderen te ondersteunen waarvan de ouders geen financiële middelen hebben om aan sport te doen. In 2012 hebben zij 23.812 kinderen ondersteund om lid te worden van een sportvereniging (Jeugd Sport Fonds 2013).

Tabel 7.1

Aantallen sportaanbieders, organisaties en -accommodaties in Nederland, 2009-2014 (in absolute aantallen)

	aantal	jaar	bron
sportorganisaties			
sportverenigingen	28.780	2012	cbs Sportstatistieken
maneges	1.450	2012	cbs Sportstatistieken
sportscholen (incl. sportinstructeurs)	5.610	2009	cbs Sportstatistieken
zeil- en surfscholen	165	2012	cbs Sportstatistieken
buitensportaanbieders	350	2014	leden Ned. Ver voor Buitensport
fitnesscentra	1.652	2011	Hover et al. 2012
accommodaties			
zwembaden	700	2012	cbs Sportstatistieken
overdekte sportaccommodaties	2.255	2012	cbs Sportstatistieken
openlucht sportaccommodaties	3.750	2012	cbs Sportstatistieken
jachthavens	780	2012	cbs Sportstatistieken
kunstijsbanen	24	2014	Vereniging Kunstijsbanen Nederland
Cruyff Courts	155	2013	(Johan Cruyff Foundation 2014)
Cruyff Courts aangepast aan kinderen met een handicap	31	2013	(Johan Cruyff Foundation 2014)
Krajicek playgrounds	100	2012	(Richard Krajicek Foundation 2013)
ondersteunende organisaties			
gemeenten (sportbeleid en accommodaties)	403	2014	www.vng.nl
sportbonden NOC*NSF	76	2014	www.nocnsf.nl
provinciale sportraden	12	2014	www.sportkracht12.nl
Olympische netwerken	7	2014	www.nocnsf.nl
sportmedische instellingen (smi's)	92	2014	FSMI www.sportzorg.nl
Centra voor Topsport en Onderwijs	4	2014	www.nocnsf.nl/cto
Nationale Topsport Centra	5	2014	www.nocnsf.nl/cto
LOOT-scholen	30	2014	Stichting LOOT

De sport kent ook talloze beroeps-, vak- en belangenverenigingen. Fit/vak is de branche-organisatie van erkende sport- en beweegcentra (930 centra in 2012), die vooral fitness-activiteiten aanbieden. Werknemers in de sport kunnen zich aansluiten bij FNV Sport dat 1100 leden kent. Profvoetballers verenigen hun belangen in de Vereniging van Contract Spelers (vcs). Voor andere topsporters en -talenten is in 2001 NL Sporter opgericht dat nu ruim 400 leden kent. De Werkgevers Organisatie Sport (wos) behartigt de belangen voor de werkgevers. Een aantal zijn van oudsher aangesloten bij NOC*NSF, waardoor hun ledental over langere tijd geregistreerd staat (tabel 7.2). De grootste zijn de Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KvLO) met 9512 leden en het Nederlands Genootschap voor Sportmassage met 6207 leden in 2012.

Een aantal koepelorganisaties vertegenwoordigt vanuit hun oorsprong groepen sporters met een bepaalde achtergrond zoals de Nederlandse Christelijke Sport Unie (NCSU), de Nederlandse Katholieke Sportfederatie (NKS) en de Nederlandse Culturele Sportbond (NCS; humanistische grondslag). De belangstelling voor het lidmaatschap van deze organisaties is tanende. De NCSU heeft eind 2013 haar ledenafdeling opgeheven (zie § 3.2.5).

Tabel 7.2

Ledenontwikkeling van bij NOC*NSF aangesloten beroeps-, vak- en belangenverenigingen, 2001-2012 (in absolute aantallen)

	2001	2004	2007	2010	2012
Kon. Ver. voor Lichamelijke Opvoeding (KvLO)	8.813	8.667	8.989	9.343	9.512
Ned. Genootschap voor Sportmassage	6.944	7.185	7.680	8.037	6.207
Ned. Ver. Olympische Deelnemers	724	839	859	881	887
Ned. Ver. Fysiotherapie in de Sportgezondheidszorg	911	-	787	722	700
Ver. Sport en Recht	249	285	285	359	388
Ned. Christelijke Sport Unie (NCSU)	209.685	164.945	138.034	125.082	71.266
Ned. Culturele Sportbond (NCS)	245.254	237.596	162.638	197.661	196.563
Ned. Katholieke Sportfederatie (NKS)	389.189	406.828	434.673	361.928	320.219
Ned. Politie Sport Bond (NPSB)	5.574	5.500	55.000	61.000	70.500
Studentensport Nederland (SSN)	70.300	70.000	97.500	115.000	99.862

Bron: NOC*NSF (SLT '01-'12)

7.3 Sportbonden

NOC*NSF vertegenwoordigt via haar 76 sportbonden het grootste deel van de georganiseerde sport in Nederland. De bonden verenigen de sportverenigingen en hun leden van de betreffende sporttakken.¹ In totaal kenden de bij NOC*NSF aangesloten sportbonden in 2012 4,8 miljoen lidmaatschappen.² Tussen 2001 en 2012 is het aantal lidmaatschappen met 7% gegroeid (zie tabel 7.3). De voetbalbond (KNVB) kent de meeste leden (1,2 miljoen in 2012), waarmee zij een kwart van alle bij NOC*NSF geregistreerde lidmaatschappen onder zich heeft. Sinds 2001 is de KNVB met bijna 200.000 leden gegroeid wat overeenkomt met 16%. De tennisbond (KNLTB) staat stabiel op de tweede plaats van de sportbondenklassering, maar verloor wel 4% van haar leden sinds 2001. Ondanks de sterke groei van de golffederatie (NGF) met 108% tussen 2001 en 2010, lijkt de tweede plek in de ranglijst nog buiten bereik. De laatste twee jaar zette deze groei namelijk niet meer zo hard door (9%). In het afgelopen decennium vallen de hippische sportfederatie (KNHS), de hockeybond (KNHB), de wandelsportbond (NWB) en de Atletiek Unie op door hun groei, terwijl het aantal leden van de bonden voor schaatsen (KNSB) en skiën (NSV) sterk afnam. In grote lijnen zien we dat in de periode 2001-2012 het aantal lidmaatschappen van de veldsporten groeit met 22% en het ledental van de sporten die afhankelijk zijn van een sporthal afneemt met 17% (niet in tabel).

De 15 grootste sportbonden omvatten gezamenlijk 81% van alle geregistreerde sporters. De 61 andere bonden zijn divers en kennen een paar zeer kleine organisaties, zoals die voor bobsleers, curlingspelers of drakenbootvaarders met ieder minder dan 300 leden (niet in tabel).

Tabel 7.3

Ledental van 15 sportbonden aangesloten bij NOC*NSF naar aflopende grootte, 2001-2012 (in absolute aantallen x 1000, gesorteerd op omvang 2012)^a

	absoluut aantal leden (x 1000)				
	2001	2004	2007	2010	2012
Kon. Ned. Voetbal Bond	1038	1061	1130	1189	1209
Kon. Ned. Lawn Tennis Bond	702	719	691	690	675
Ned. Golf Federatie	169	228	291	353	388
Kon. Ned. Gymnastiek Unie	288	292	280	255	242
Kon. Ned. Hockey Bond	147	172	197	227	233
Kon. Ned. Hippische Sportfederatie	151	160	196	212	213
Kon. Ned. Zwembond	150	152	146	141	145
Atletiekunie	92	103	126	134	137
Ned. Volleybal Bond	130	128	127	126	117
Ned. Bridge Bond	116	115	116	116	116
Kon. Ned. Korfbal Verbond	97	98	97	101	96
Kon. Ned. Schaatsenrijders Bond	184	164	150	73	92
Ned. Ski Vereniging	145	133	111	97	91
Watersportverbond	104	115	102	94	87
Ned. Wandelsport Bond	27	28	33	36	66
totaal top-15	3544	3669	3794	3839	3906
totaal overige sportbonden	875	856	900	885	900
totaal ^b	4446	4542	4746	4775	4840

- a De tabel is gebaseerd op registraties van leden. Aanpassingen van de registratiemethode kunnen leiden tot een sterke toe- dan wel afname van het aantal leden van een bond tussen twee jaren. In 2012 is de verzameling van gegevens van de bonden voor het eerst via een gecentraliseerd systeem verlopen (KISS).
- b In tegenstelling tot *Rapportage Sport 2008* zijn de buitengewone leden niet meegeteld. Dit betreft bijna 400.000 lidmaatschappen. De NKS- en NCSU-leden zijn indirect wel meegeteld via de sportbonden.

Bron: NOC*NSF (LTS'01-'12) SCP-bewerking

7.4 Sportclubs

Bij NOC*NSF zijn in 2012, via de bonden, 24.727 verenigingen aangesloten (tabel B7.1 in de bijlage, te vinden via www.scp.nl bij het desbetreffende rapport). Het aantal verenigingen neemt continu verder af, in 2001 waren er nog 28.495 sportverenigingen aangesloten. 44 sportbonden kenden in deze periode een daling in het aantal verenigingen, terwijl 19 juist meer verenigingen erbij kregen. De hippische sportfederatie (KNHS) kende, door de fusie van diverse paardensportbonden, de grootste daling in aantal verenigingen (1287 tussen 2001 en 2012), gevolgd door de voetbalbond (KNVB –593) en de biljartbond (KNBB –526). Procentueel verloor Onbeperkt Sportief het grootste aandeel van haar verenigingen. Zij heeft anno 2012 nog een derde van het aantal verenigingen van 2001. Dit is het gevolg van de integratie van gehandicapte sporters in de reguliere sportverenigingen en sportbonden. Bonden die hun aantal verenigingen zagen stijgen waren de AtletiekUnie (83 verenigingen tussen 2001 en 2012), de golffederatie (NGF, +98), de wandelsport (KNBLO, +227) en de oosterse gevechtkunsten (FOG, +331).

Een gemiddelde vereniging bestaat uit steeds meer sporters. Waren in 2001 nog gemiddeld 156 sporters aangesloten bij een vereniging, in 2012 zijn dit er 196. De sportstatistiek van het CBS bieden een meer gedetailleerd inzicht in de grootte van sportclubs. Anders dan de NOC*NSF-statistiek die wordt samengesteld op basis van de aantallen leden van de aangesloten bonden, is de CBS-statistiek gebaseerd op sportclubs die staan ingeschreven in de registers van de Kamer van Koophandel. Doordat niet alle sportclubs aangesloten zijn bij een sportbond en niet alle sportclubs inschrijvingsplichtig zijn bij de Kamer van Koophandel, leiden de cijfers van NOC*NSF en CBS tot verschillende uitkomsten.³ Deze verschillen zijn over het algemeen echter beperkt.

Omvang ledenbestand van sportclubs

Sportclubs zijn er in soorten en maten: van biljartclubs met nog geen tien leden tot golfclubs met meer dan duizend leden (tabel 7.4). Een op de drie verenigingen heeft minder dan 50 leden, 9% heeft meer dan 500 leden. Sportclubs voor binnensporten hebben doorgaans minder leden dan die voor buitensporten. Meer dan de helft van de kracht- en vechtsportclubs en clubs in de categorie 'overige binnensport' (denksporten, bowlen, kegelen, biljarten, schietsport, darten, schermen enz.) hebben minder dan 50 leden. De grootste verenigingen zijn te vinden bij de buitensporten. Van de voetbalclubs telde in 2012 41% meer dan 400 leden (2000: 34%). Hetzelfde geldt voor 37% van de tennisclubs (2000: 42%). In tegenstelling tot het voetbal neemt hier echter het aandeel grote clubs af. Het zijn vooral de golfclubs die opvallen door hun omvang: in 2012 had ruim de helft van de golfclubs 500 leden of meer. Geen andere sport wordt gekenmerkt door zo veel grote clubs. Gemiddeld had een golfclub in 2012 736 leden (2000: 567 leden).

Watersportclubs als roei- en zeilverenigingen zijn doorgaans beperkt van omvang. Gemiddeld had een watersportclub in 2012 165 leden. In 2000 waren dat er nog 175 (cijfers niet in tabel).

Tabel 7.4

Omvang van het ledenbestand van sportclubs (excl. watersport) en gemiddeld aantal leden per sportclub, naar tak van sport, 2012 (in absolute aantallen en in procenten)

	aantal sportclubs	ww. omvang ledenbestand (%)							gemiddeld aantal leden
		≤ 50	51-100	101- 200	201- 300	301- 400	401- 500	> 500	
binnensporten									
kracht- en vechtsport	1.350	52	26	15	5	0	1	1	77
individuele zaalsport	2.900	38	25	21	9	3	1	3	123
teamzaalsport	2.720	42	20	22	9	4	1	1	108
zwem- en duiksport	1.230	28	26	20	10	4	6	6	166
overige binnensport ^a	4.810	56	25	14	3	1	1	1	71
buitensporten									
atletiek	280	12	7	11	13	10	13	33	427
golf	300	6	6	7	11	7	8	54	736
hengelsport	1.090	23	16	19	12	5	4	20	440
paardensport	1.690	53	26	12	5	1	1	2	77
tennis	1.750	3	11	21	14	14	10	26	377
veldsport (excl. voetbal)	1.600	15	21	30	13	7	2	11	252
veldvoetbal (excl. bvo's)	2.770	4	4	19	20	12	9	32	425
wielersport	910	41	24	21	9	2	2	1	103
overige buitensport ^b	5.390	45	20	15	8	4	2	6	179
totaal sportclubs	28.780	36	20	18	9	5	3	9	193

a Denksport, bowlen, kegelen, biljarten, schietsport, darten, schermen, squash, kolven enzovoort.

b Wintersporten, auto- en motorsport, bergsport, boogschieten, curling, vliegsport, jeu de boules, kaatsen, touwtrekken, triathlon, wandelsport enzovoort.

Bron: CBS (55'12)

Gebruik en bezit sportaccommodaties door sportclubs

De meeste clubs voor binnensporten huren (een deel van) een overdekte sportaccommodatie (tabel 7.5). Clubs in de categorie 'overige binnensport' beschikken minder vaak over een accommodatie gedurende het seizoen (29%). Tot deze categorie behoren veel clubs die ook elders (bv. in een café of buurthuis) terecht kunnen voor hun sport, zoals biljart-, bridge-, schaak- en dartclubs. Hengel- en wielersportclubs hebben daarentegen doorgaans helemaal geen behoefte aan een accommodatie om hun sport te beoefenen. Buitensportverenigingen hebben, vergeleken met clubs voor binnensporten, veel vaker (een deel van) een accommodatie in eigendom. Het gaat dan meestal om een golfbaan, een of meer tennisbanen, voetbalvelden of velden voor andere veldsporten, zoals hockey en korfbal. Bij tennisclubs is de eigendom van sportfaciliteiten het meest wijdverbreid (43%). De accommodaties die eigendom zijn van sportclubs maken meestal integraal

deel uit van de financiële boekhouding van de club: 9% van de clubs had namelijk een accommodatie in eigendom en niet meer dan 3% had de exploitatie ervan ondergebracht in een aparte rechtspersoon.⁴

Tabel 7.5

Gebruik van gehuurde en eigen accommodaties door sportclubs (excl. watersport), naar tak van sport, 2012 (in procenten)

	beschikt niet over accommodatie	beschikt over gehuurde accommodatie ^a	beschikt over accommodatie in eigendom ^a	eigendom verzelfstandigd ^b
binnensporten				
kracht- en vechtsport	5	94	2	0
individuele zaalsport	1	96	4	2
teamzaalsport	12	88	0	–
zwem- en duiksport	6	93	1	–
overige binnensport ^c	29	69	3	1
buitensporten				
atletiek	10	82	10	5
golf	38	46	23	13
hengelsport	100	–	–	–
paardensport	39	53	11	3
tennis	0	62	43	9
veldsport (excl. voetbal)	4	90	13	6
veldvoetbal (excl. bvo's)	2	91	14	4
wielersport	87	13	–	–
overige buitensport ^d	49	42	11	3
totaal sportclubs	25	68	9	3

a De som van het percentage clubs met een gehuurde accommodatie en het percentage clubs met een eigen accommodatie kan groter zijn dan 100%.

b Accommodatie in eigendom is ondergebracht in een aparte rechtspersoon.

c Denksport, bowlen, kegelen, biljarten, schietsport, darten, schermen, squash, kolven enzovoort.

d Wintersport, auto- en motorsport, bergsport, boogschieten, curling, vliegsport, jeu de boules, kaatsen, touwtrekken, triatlon, wandelsport enzovoort.

– = geen gegevens beschikbaar

Bron: CBS (55'12)

7.5 Fitnesscentra, sportscholen, zeil- en surfscholen en maneges

Sporten in georganiseerd verband of instructie in een sport gebeurt niet alleen bij sportclubs. Er zijn vele commerciële organisaties waar klanten, cursisten of

abbonementhouders gebruikmaken van de geboden faciliteiten (zie ook § 4.4). In de CBS-sportstatistieken zijn commerciële organisaties als maneges, sportscholen, zelfstandige sportinstructeurs en zeil- en surfscholen wel opgenomen, maar fitnesscentra niet.

Fitnesscentra

De fitnessbranche is decennialang een groeisector binnen de sport geweest. Die groei heeft zich ook na 2000 voortgezet, maar is de laatste jaren wel steeds verder teruggelopen. Tussen 1 januari 2010 en 1 januari 2011 is het aantal fitnesscentra slechts met 1% toegenomen. Het waren er toen 1652 (Hover et al. 2012). Hover et al. schatten het gemiddeld aantal leden per fitnesscentrum in 2011 op 1604. Dit betekent een totaal van zo'n 2,6 miljoen lidmaatschappen voor de fitnessbranche.

Maneges, sportscholen en -instructeurs, zeil- en surfscholen

In 2012 waren er 1450 maneges (tabel 7.6). Dat is 100 minder dan in 2009, maar meer dan de 1160 maneges die Nederland in 2000 rijk was (cijfers niet in tabel). Het aantal klanten van maneges is sinds 2009 met 5% afgenomen tot 227.000. Mede als gevolg van de stijgende populariteit van kitesurfen nam het aantal zeil- en surfscholen tussen 2009 en 2012 toe (+22%) tot 165. Het aantal cursisten nam met 17% toe.

Het aantal sportscholen inclusief sportinstructeurs is tussen 2000 en 2009 bijna verdrievoud van nog geen 2000 naar 5610. Dit is de resultante van een naar verhouding geringe toename van het aantal sportscholen en een forse groei van het aantal sportinstructeurs. Sportinstructeurs, meest zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers), zijn in vergelijking met sportscholen zeer kleine organisaties met een beperkt aantal klanten. Doordat het aantal instructeurs veel sterker groeide dan het aantal sportscholen, is het aantal klanten en abbonementhouders tussen 2000 en 2009 veel minder sterk toegenomen (+65%). In 2009 hadden sportscholen plus sportinstructeurs gezamenlijk meer dan een miljoen klanten en abbonementhouders.

Tabel 7.6

Omvang van het klantenbestand van maneges, sportscholen en zeil- en surfscholen, naar type organisatie, 2009 en 2012 (in absolute aantallen en in procenten)

	aantal organisaties (=100%)	ww. omvang klantenbestand (%)							totaal aantal klanten (x 1000)
		≤ 50	51-100	101-200	201-300	301-400	401-500	> 500	
maneges	1450	45	16	17	10	5	3	5	227
sportscholen ^a	5610	45	18	13	8	3	3	9	1136
zeil- en surfscholen ^b	165	38	8	17	12	3	6	15	49

a Inclusief sportinstructeurs. Cijfers hebben betrekking op 2009.

b Inclusief watersportinstructeurs.

Bron: CBS (55'09 en '12)

7.6 Sportaccommodaties

Driekwart van de sportclubs maakt gebruik van een accommodatie om te sporten. Door het CBS worden verschillende soorten accommodaties onderscheiden: zwembaden, overdekte accommodaties (bv. sport- en tennishallen), openlucht accommodaties (bv. golfbanen en sportveldencomplexen) en jachthavens. Het CBS kijkt echter alleen naar accommodaties die in handen zijn van gemeenten of van particuliere exploitanten. Bij particuliere exploitanten gaat het om commerciële organisaties (eenmanszaken, nv's en bv's) en niet-commerciële organisaties (stichtingen) die staan ingeschreven bij de Kamer van Koophandel, met als hoofdactiviteit de exploitatie van één of meer accommodaties. Accommodaties op een bungalowpark of die deel uitmaken van een attractiepark worden niet waargenomen.

Zwembaden

In 2012 waren er 700 openbaar toegankelijke zwembaden (tabel 7.7). Dat is 8% minder dan in 2000. Tussen 2000 en 2012 nam het aantal openluchtbaden met 17% af en het aantal combibaden – baden met overdekte bassins en openlucht bassins – met 23%. De trend van privatisering van gemeentelijke zwembaden heeft ertoe geleid dat in 2012 nog maar 32% van alle zwembaden in gemeentelijke handen was; in 2000 was dat nog 42%. Bij veel gemeenten is discussie over het behoud en beheer van zwembaden in de gemeente (Hoekman en Van der Bol 2014). Vele willen het zwembad graag als basisvoorziening, maar soms met de kanttekening dat het wel binnen het gemeentelijke budget moet passen of met aanpassing van exploitatie-afspraken. Daarnaast is er aandacht voor het privatiseren van het zwembad. In een enkel geval wordt gekeken wat mogelijkheden zijn om beheer en onderhoud aan vrijwilligers over te laten en of burgerinitiatieven op dit terrein succesvol kunnen zijn (Van der Bij en Van Voorn 2014).

Tabel 7.7

Aantal zwembaden naar type zwembad en naar type exploitant, 2000-2012 (in absolute aantallen, procenten en indexcijfers (2000 = 100))

	2000	2003	2006	2009	2012	index 2012
type zwembad						
overdekt zwembad	320	340	340	340	340	106
openluchtzwembad	265	250	225	225	220	83
combibad	155	150	130	125	120	77
strand- of natuurbad	20	30	30	30	25	125
totaal zwembaden	760	770	725	720	700	92
type exploitant (%)						
gemeente	42	36	37	32	32	79
particulier ^a	58	64	63	68	68	116

a Eenmanszaken, v.o.f.'s, nv's, bv's, stichtingen.

Bron: CBS (55'00-'12)

In de periode 2000-2012 was 2003 het topjaar wat betreft het aantal bezoekers van zwembaden: 93 miljoen (tabel 7.8). Daarna is het aantal bezoekers teruggelopen tot 71 miljoen in 2012 (zie ook Van der Werff et al. 2013). Deze afname is niet alleen het resultaat van minder zwembaden, maar ook van minder bezoekers per zwembad. In 2003 ontving een zwembad gemiddeld 126.000 bezoekers. In 2012 was dat 104.000. Het dalende aantal bezoekers per zwembad tussen 2003 en 2012 is een trend die zich voordoet bij alle drie typen zwembaden: overdekte, openlucht en combibaden.

Tabel 7.8

Bezoeken aan zwembaden, totaal en naar type zwembad, 2000-2012 (in absolute aantallen en indexcijfers (2000 = 100))

	2000	2003	2006	2009	2012	index 2012
totaal aantal bezoeken ^a (in miljoenen)	87	93	85	79	71	82
bezoeken per overdekt zwembad (x 1000)	133	135	133	123	116	87
bezoeken per openluchtzwembad (x 1000)	39	52	49	43	33	85
bezoeken per combibad (x 1000)	220	229	221	216	199	90
totaal bezoeken per zwembad ^a (x 1000)	117	126	122	114	104	89

a Exclusief bezoeken aan strand- en natuurbaden.

Bron: CBS (55'00-'12)

Recreatieve voorzieningen maken het verblijf in en om het water interessanter en aangenamer. In de strijd om bezoekers hebben de meeste overdekte zwembaden (86%), en bijna alle openlucht zwembaden (99%) en combibaden (99%) één of meer recreatieve voorzieningen als een peuter- of kleuterbad, een whirlpool, jetstreams, een waterglijbaan, zonnebanken en sauna's (cijfers niet in tabel). Vooral met de allernieuwste bezoekers houden bijna alle zwembaden rekening bij de inrichting; negen van de tien zwembaden hebben een peuter- of kleuterbad (tabel 7.9). In openluchtbaden is het aanbod van recreatieve voorzieningen meestal beperkt. Overdekte zwembaden en combibaden zijn een stuk beter toegerust. Dergelijke zwembaden beschikken vaak over een whirlpool, zonnebanken en een waterglijbaan. Het zijn vooral combibaden die meerdere recreatieve voorzieningen bieden, zoals een waterglijbaan die in 2012 in driekwart van de combibaden te vinden was.

Tabel 7.9

Recreatieve voorzieningen in zwembaden, naar type zwembad,^a 2012 (in procenten)

	whirl- pools	jet- streams	wild- water- baan	golfslag- bassin	zonne- banken	sauna's	waterglij- banen	peuter- of kleuter- bad
overdekte zwembaden	48	44	22	5	55	40	45	76
openluchtzwembaden	-	1	1	-	1	1	36	99
combibaden	68	48	51	17	62	44	79	96
totaal zwembaden ^a	36	30	21	6	38	27	48	88

a Exclusief strand- en natuurbaden.

- = geen gegevens beschikbaar

Bron: CBS (55'12)

Overdekte sportaccommodaties

Tussen 2000 en 2012 is het totaal aantal overdekte sportaccommodaties met 2% toegenomen (tabel 7.10).⁵ Een blik op de diversiteit van de accommodaties laat echter een gedifferentieerder beeld zien. Het aantal sportzaalaccommodaties (+23%) en sporthalaccommodaties (+13%) is namelijk toegenomen, terwijl er minder tennishalaccommodaties (-35%) en 'overige overdekte sportaccommodaties' (-10%) zijn in 2012. Bij laatstgenoemde categorie, waartoe bijvoorbeeld turn- en volleybalhallen, squashcentra, biljartzalen, ijsbanen, klimhallen, bowlingcentra, kart- en denksportcentra behoren, is sinds 2006 overigens wel weer sprake van groei. De ontwikkelingen in het accommodatiebestand tonen aan dat dit bestand tussen 2000 en 2012 meer en meer is gaan bestaan uit multifunctionele accommodaties. Die accommodaties omvatten dan naast een of meer multifunctionele sporthallen en/of sportzalen, ook een of meer sportruimten die ingericht zijn voor één tak van sport.

Van alle overdekte sportaccommodaties wordt 45% geëxploiteerd door de gemeenten en 55% door particuliere exploitanten. In tegenstelling tot de ontwikkeling bij de exploitatie van zwembaden – steeds minder vaak in gemeentelijke handen – is er bij de overdekte sportaccommodaties geen duidelijke trend naar meer accommodaties in particuliere handen.

Tabel 7.10

Aantal overdekte sportaccommodaties, naar type accommodatie en type exploitant, 2000-2012
(in absolute aantallen, procenten en indexcijfers (2000 = 100))

	2000	2003	2006	2009	2012	index 2012
type accommodatie						
sportzaalaccommodatie	415	440	480	500	510	123
sporthalaccommodatie	890	920	935	1005	1005	113
tennishaalaccommodatie	300	270	235	230	195	65
overige overdekte accommodatie	605	540	480	535	545	90
totaal accommodaties	2210	2160	2135	2275	2255	102
type exploitant (%)						
gemeente	44	46	47	45	45	102
particulier ^a	56	54	53	55	55	98

a Eenmanszaken, v.o.f.'s, nv's, bv's, stichtingen.

Bron: CBS (55'00-'12)

De overdekte sportaccommodaties herbergen hallen, zalen, banen, velden, tafels en andere sportruimten. Tussen 2000 en 2009 nam het aantal multifunctionele sportzalen⁶ met 36% toe en het aantal multifunctionele sporthallen⁷ met 15% (tabel 7.11). Ook zijn er toen fitnessruimten en krachthonken bijgekomen (+68%). Sindsdien is de groei er echter wel uit. Het aantal sportzalen nam tussen 2009 en 2012 zelfs af, evenals het aantal fitnessruimten.

Het aantal wedstrijdbanen en -tafels in sportruimten die specifiek zijn ingericht voor één tak van sport, daalt al jaren. Sinds 2000 is hun aantal met 24% gedaald tot 6150 in 2012. Deze afname doet zich over vrijwel de gehele linie voor: bij de biljarttafels (-48%), tafeltennistafels (-40%), squashbanen (-33%) en de tennisbanen in tennishallen (-37%). Alleen bij 'overige banen, tafels, ruimten' (bv. schietbanen voor pistool of boog, klimmuren, kartbanen enz.) is sprake van groei tussen 2000 en 2012 (+47%).

Tabel 7.11

Aantal sportruimten en aantal banen, tafels in specifieke sportruimten^a in overdekte sportaccommodaties, 2000-2012 (in absolute aantallen en indexcijfers (2000 = 100))

	2000	2003	2006	2009	2012	index 2012
multifunctionele sportzalen	585	655	770	795	715	122
multifunctionele sporthallen	945	975	1010	1090	1100	116
ijshallen	20	20	25	25	20	100
fitnessruimten, krachthonken	295	315	385	495	465	158
banen, tafels in specifieke sportruimten ^a	8075	7325	6830	6520	6150	76
tennisbanen	1610	1530	1480	1345	1010	63
squashbanen	1410	1245	1115	1055	940	67
kegel- en bowlingbanen	1130	1130	1155	1165	1065	94
tafeltennistafels	405	385	305	285	245	60
biljarttafels	2400	1775	1520	1265	1245	52
overige banen, tafels, ruimten	1120	1260	1255	1415	1650	147

a Sportruimten permanent ingericht voor één tak van sport.

Bron: CBS (55'00-'12)

Openlucht sportaccommodaties

Tot de openlucht sportaccommodaties behoren niet alleen sportvelden of -complexen met uitsluitend voetbalvelden of uitsluitend tennisbanen, maar ook accommodaties die meerdere veldsporten of (meerdere) andere buitensporten huisvesten, zoals schaatsen, crossen met de fiets of motor, karten, golfen, enzovoort.⁸ Openbare sportvoorzieningen, zoals Cruyff Courts en de zogeheten Krajicek playgrounds behoren daar niet toe.

Tussen 2000 en 2006 is het totaal aantal openlucht sportaccommodaties van gemeenten en particuliere exploitanten afgenomen (-8%), maar sindsdien niet meer (tabel 7.12).

Deze afname was vooral te zien bij accommodaties voor één tak van veldsport (voetbal, tennis en andere veldsporten). Bij de combinaties van veldsporten bleef het aantal accommodaties constant, terwijl een toename is te zien bij accommodaties voor overige sporten, al dan niet gezamenlijk met veldsporten.

In diezelfde periode bleven de gemeenten bijna 80% van de openlucht sportaccommodaties beheren. In de periode daarna zet de trend van de jaren negentig van de vorige eeuw door: een steeds groter deel van het accommodatiebestand komt in handen van particuliere exploitanten. In 2012 ging het om 29% van de accommodaties. Ook anno 2014 overwegen gemeenten in het kader van bezuinigingen het beheer van sportaccommodaties over te dragen aan sportverenigingen of private partijen. Dit speelt vaker in kleine en middelgrote gemeenten dan in grotere gemeenten. De gemeenten kiezen ervoor om vooral regie te voeren en de uitvoering meer aan het particulier initiatief en de markt over te laten (Hoekman en Van der Bol 2014). Dit geldt overigens niet alleen voor openlucht accommodaties maar ook voor sportzalen en -hallen en voor zwembaden. Doordat de gemeenten bij openlucht accommodaties vaker met één vereniging te maken hebben,

is het hier wel gemakkelijker te regelen. Bij een binnensportaccommodatie heeft een gemeente daarentegen vaak te maken met meerdere huurders.

Tabel 7.12

Aantal openlucht sportaccommodaties, naar type accommodatie en naar type exploitant, 2000-2012 (in absolute aantallen, procenten en indexcijfers (2000 = 100))

	2000	2003	2006	2009	2012	index 2012
type accommodatie voor						
voetbal	1270	1250	1130	1130	1120	88
tennis	600	540	480	480	450	75
één soort andere veldsport	420	410	330	330	320	76
combinaties van veldsporten	790	800	800	770	780	99
veldsport en overige sport	390	420	410	440	450	115
overige sport	570	590	570	600	630	111
totaal accommodaties	4040	4000	3730	3750	3750	93
type exploitant (%)						
gemeente	79	78	79	75	71	90
particulier ^a	21	22	21	25	29	138

a Eenmanszaken, v.o.f.'s, nv's, bv's, stichtingen.

Bron: CBS (55'00-'12)

Het aantal wedstrijdvelden en -banen op de accommodaties van gemeenten en particuliere exploitanten nam tussen 2000 en 2012 toe (tabel 7.13).⁹ In 2012 waren er 21.270 van die wedstrijdvelden en -banen. Dat is 5% meer dan in 2000. De toename van het aantal velden en banen van gemeenten en particuliere exploitanten is de resultante van tegengestelde ontwikkelingen bij de verschillende soorten velden en banen. Zo nam het aantal tennisvelden af (-17% sinds 2000). En ook het aantal handbalvelden (-27% sinds 2000) en korfbalvelden (-16% sinds 2000) daalde. Daar staat tegenover dat het aantal velden voor overige veldsporten – waaronder multifunctionele kunstgras- en kunststofvelden – in dezelfde periode met 25% toenam. De grootste toename doet zich echter voor in de categorie 'velden en banen voor overige sporten'. Tussen 2000 en 2012 is hun aantal ruim verdubbeld tot 5860. Het betreft hier een zeer diverse categorie. Niet alleen schaats- en atletiekbanen behoren er toe, maar ook bijvoorbeeld boogschietbanen, fietscrosscircuits, kartbanen, jeu-de-boulesbanen, midgetgolfbanen en drafbanen, evenals de holes op golfbanen. Van alle 'velden en banen voor overige sporten' was in 2012 meer dan de helft een hole op een golfcourse.

Naast gemeenten en particuliere exploitanten zijn er ook sportclubs die velden en banen exploiteren, namelijk de banen die hun eigendom zijn (zie tabel 7.5). Deze zijn niet meegeteld in de cijfers in tabel 7.13. Het bezit van velden en banen komt vooral voor bij tennis-, voetbal- en golfclubs. In 2012 bezaten deze clubs ruim 4000 eigen tennisbanen, ruim 1000 eigen voetbalvelden en golfbanen met meer dan 1000 holes (cijfers niet in tabel).

Tabel 7.13

Aantal wedstrijdvelden en -banen op openlucht sportaccommodaties, 2000-2012 (in absolute aantallen en indexcijfers (2000 = 100))

	2000	2003	2006	2009	2012	index 2012
voetbalvelden	7.110	7.150	6.980	7.040	7.050	99
tennisvelden	6.440	5.950	5.580	5.590	5.320	83
hockeyvelden	780	780	820	850	840	108
korfbalvelden	950	920	850	820	800	84
handbalvelden	510	490	440	410	370	73
velden overige veldsporten	830	910	970	990	1.040	125
velden, banen overige sporten	3.700	4.200	5.070	5.540	5.860	158
totaal velden en banen	20.300	20.410	20.710	21.240	21.270	105

Bron: CBS (55'00-'12)

Jachthavens

Jachthavens maken een wezenlijk deel uit van de watersportindustrie. Het zijn immers deze accommodaties van waaruit eigenaren van zeil- en motorboten veelal hun sport ondernemen. Commerciële ondernemers en watersportverenigingen exploiteren meestal de jachthavens, maar ook bijvoorbeeld jachtwerven, botenverhuurders of bungalowparken exploiteren een aanzienlijk deel van de jachthavens als nevenactiviteit. Deze laatste zijn, evenals de gemeentelijke jachthavens, niet opgenomen in onderstaande cijfers.

Commerciële exploitanten en watersportclubs beheren rond de 800 jachthaven (tabel 7.14). Tussen 2000 en 2012 is hierin weinig verandering te zien. De verdeling over de commerciële exploitanten en de watersportclubs is vergelijkbaar; ieder exploiteert de helft van de jachthavens (cijfers niet in tabel).

Tabel 7.14

Aantal jachthavens (excl. gemeentelijke jachthavens), naar capaciteit aan zomerligplaatsen, 2000-2012 (in absolute aantallen en indexcijfers (2000 = 100))

	2000	2003	2006	2009	2012	index 2012
≤ 50 ligplaatsen	185	205	195	185	185	100
51-100 ligplaatsen	200	205	210	195	200	100
101-200 ligplaatsen	225	205	180	170	175	78
201-350 ligplaatsen	125	115	115	120	120	96
351-500 ligplaatsen	35	45	40	35	45	129
≥ 501 ligplaatsen	45	45	55	55	55	122
totaal jachthavens	820	815	800	760	780	95

Bron: CBS (55'00-'12)

De 780 jachthavens hadden in 2012 samen een capaciteit van 137.200 ligplaatsen in het water voor zeil- en motorboten (tabel 7.15). Van die zomerligplaatsen waren 108.600 plaatsen vast verhuurd gedurende het vaarseizoen. Dat betekent een bezettingsgraad – de vast verhuurde ligplaatsen als percentage van de beschikbare capaciteit aan ligplaatsen – van 79%. Deze is doorgaans hoger naarmate de jachthaven minder capaciteit heeft. Gemiddeld wordt 11% van de ligplaatsen verhuurd aan buitenlandse watersporters, maar in de grootste jachthavens met een capaciteit van meer dan 500 ligplaatsen is dat 20%.

Tabel 7.15

Gebruik van jachthavens (excl. gemeentelijke jachthavens), naar capaciteit aan zomerligplaatsen, 2012 (in absolute aantallen en in procenten)

	aantal jachthavens	aantal zomer- ligplaatsen		gem. aantal zomerligplaatsen per jachthaven		bezettings- graad (%) ^a	vast ver- huurd aan buitenlandse waterspor- ters (%) ^b
		totaal	vast verhuurd	totaal	vast verhuurd		
≤ 50 ligplaatsen	185	6.000	5.200	35	30	87	3
51-100 ligplaatsen	200	15.100	13.400	75	70	89	4
101-200 ligplaatsen	175	26.600	21.800	150	125	82	9
201-350 ligplaatsen	120	31.600	24.100	270	205	77	7
351-500 ligplaatsen	45	19.300	14.700	420	320	76	14
≥ 501 ligplaatsen	55	38.600	29.400	720	545	76	20
totaal jachthavens	780	137.200	108.600	175	140	79	11

a Aantal vast verhuurde zomerligplaatsen als percentage van het totale aantal zomerligplaatsen.

b Als percentage van het aantal vast verhuurde zomerligplaatsen.

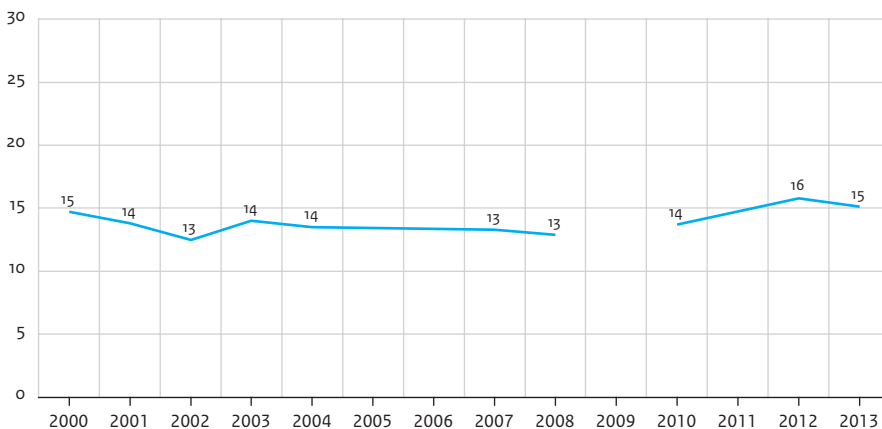
Bron: CBS (55'12)

7.7 Vrijwilligerswerk

De sport in Nederland is ondenkbaar zonder de betrokkenheid en wekelijkse arbeidsinzet van miljoenen mensen voor hun club. De vrijwilligers die actief zijn bij en voor sportverenigingen kunnen dan ook met recht tot de sportinfrastructuur worden gerekend. Van alle volwassen Nederlanders is rond de 15% actief als vrijwilliger in de sport. Hierin is tussen 2000 en 2013 weinig verandering te zien (figuur 7.1). Veel van deze vrijwilligers zijn regelmatig actief voor hun club: 11% van de 12-79-jarigen geeft in de vto aan maandelijks of vaker vrijwilligerswerk in de sport te verrichten.

Figuur 7.1

Vrijwilligerswerk in de sport, bevolking 18-79 jaar, 2000-2013 (in procenten)

Bron: CBS (POLS '00-'08; S&V '10-'13)

In 2012 deed 82% van de sportclubs een beroep op een of meer vrijwilligers (tabel 7.16). De inzet van vrijwilligers is vooral wijdverbreid onder voetbalclubs (99%), clubs voor andere veldsporten (bv. cricket, hockey en rugby, 99%) en tennisclubs (95%): bijna alle clubs maakten gebruik van vrijwilligers in de laatste week van september 2012.

In de ondervraagde referentieweek waren er in 2012 bij de sportclubs meer dan een half miljoen mensen actief als vrijwilliger. Bijna 200.000 van hen waren actief bij een voetbalclub. In een aantal gevallen reflecteert de toegenomen inzet van het aantal (arbeidsuren van) vrijwilligers tussen 2000 en 2012 de toename van het aantal clubs en het aantal leden. Dat is het geval voor de kracht- en vechtsport, de categorie 'overige binnensport', golf en de categorie 'overige buitensport'. In andere gevallen (individuele zaalsport, teamzaalsport en tennis) reflecteert het een afname van het aantal clubs en het aantal leden.

De vrijwilligers werkten in de referentieweek van 2012 gemiddeld 4 uur voor hun club. De meer dan een half miljoen vrijwilligers bij sportclubs tezamen werkten 2,2 miljoen uren. Uitgaande van een 40-urige werkweek komt dat neer op een inzet van bijna 56.000 fte's door vrijwilligers. Meer dan de helft van die betrokkenheid komt ten goede aan het voetbal en de andere veldsporten.

In 2012 was ongeveer een op de drie vrijwilligers actief bij een voetbalclub. En in 2012 werd bij de voetbalclubs 43% van het totale aantal arbeidsuren ingezet. Net als in voorgaande jaren hebben de voetbalclubs dus niet alleen nog steeds veel meer vrijwilligers dan andere sportclubs, maar zij doen ook een groter beroep (in arbeidsuren) op hen.

Tabel 7.16

Inzet van vrijwilligers bij sportclubs (excl. watersportclubs), laatste week van september, naar tak van sport, 2000 en 2012 (in procenten en in absolute aantallen)

	aandeel clubs met vrijwilligers (%)		aantal vrijwilligers (x 1000)		aantal arbeidsuren vrijwilligers (x 1000)	
	2000	2012	2000	2012	2000	2012
binnensporten						
kracht- en vechtsport	90	82	9	10	31	34
individuele zaalsport	92	87	37	31	126	95
teamzaalsport	84	85	49	43	157	147
zwem- en duiksport	94	91	28	28	77	87
overige binnensport ^a	78	75	25	32	73	93
buitensporten						
atletiek	100	91	10	11	38	40
golf	96	89	7	11	25	42
hengelsport	76	72	8	7	27	22
paardensport	87	80	15	16	53	63
tennis	97	95	46	42	157	150
veldsport (excl. voetbal)	97	99	72	77	265	282
veldvoetbal (excl. bvo's)	98	99	191	199	938	958
wielersport	75	73	6	7	19	22
overige buitensport ^b	74	69	34	46	114	194
totaal sportclubs	86	82	538	560	2099	2229

a Denksport, bowlen, kegelen, biljarten, schietsport, darten, schermen, squash, kolven enzovoort.

b Wintersport, auto- en motorsport, bergsport, boogschieten, curling, vliegsport, jeu de boules, kaatsen, touwtrekken, triatlon, wandelsport enzovoort.

Bron: CBS (55'00 en '12)

7.8 Samenvatting

De ontwikkeling in de sportinfrastructuur is een kwestie van groei op onderdelen, krimp hier en daar en stabiliteit op vele fronten. Het aanbod van (commerciële) sportorganisaties, zoals fitnesscentra, maneges, sportscholen en -instructeurs, zeil- en surfscholen is tot 2009 gegroeid, maar lijkt daarna te stagneren. Het aanbod van accommodaties door gemeenten en particuliere exploitanten is sinds 2000 echter afgenomen. Er waren in 2012 minder zwembaden (-8%), openlucht sportaccommodaties (-7%) en jachthavens (-5%). Wel waren er wat meer overdekte sportaccommodaties (+2%) dan in 2000.

De wens tot grotere multifunctionaliteit van accommodaties is terug te zien bij de overdekte sportaccommodaties. Zo groeide het aantal multifunctionele sportzaalaccommodaties (+23%) en sporthalaccommodaties (+13%), terwijl het aantal

tennisaccommodaties sterk afnam (-35%). Dit beeld is ook zichtbaar bij openlucht-sportaccommodaties. Het aantal accommodaties voor meerdere sporttakken bleef stabiel (bij combinaties van veldsporten) of nam toe (bij andere openluchtsporten). Doordat het aantal wedstrijdvelden en -banen naar verhouding sterker toenam dan het aantal accommodaties, is hier ook een verdergaande clustering van accommodaties zichtbaar.

Binnen het accommodatiebestand heeft zich jarenlang een verschuiving voorgedaan van exploitatie door voornamelijk gemeenten naar exploitatie door particuliere exploitanten, zoals commerciële ondernemingen of stichtingen. Bij de zwembaden is deze ontwikkeling na 2009 echter niet meer zichtbaar. Bij de openluchtsportaccommodaties daarentegen neemt het aandeel particuliere exploitanten na 2009 juist toe.

Voor de georganiseerde sportbeoefening is de NOC*NSF de spin in het web. Daarbij zijn 76 sportbonden aangesloten in 2014. De top-15 van sportbonden aangesloten bij de NOC*NSF is al jaren redelijk stabiel. Op de eerste plaats staat de voetbalbond, gevolgd door de tennisbond en de golfbond. De vijftien grootste bonden waren in 2012 goed voor 81% van de leden van de NOC*NSF.

De bij NOC*NSF aangesloten sportbonden telden in 2012 bijna 25.000 sportverenigingen. Dat is 15% minder dan in 2001. De aangesloten sportverenigingen hadden in 2012 samen ruim 4,8 miljoen leden (2001: 4,4 miljoen). Het gemiddelde aantal leden per vereniging is gestegen van 156 naar 196. De al eerder ingezette schaalvergroting bij sportverenigingen heeft zich dus doorgezet. 9% van de sportclubs heeft meer dan 500 leden. Naast de grote clubs zijn er in Nederland ook heel veel kleine clubs; een op drie sportclubs heeft minder dan 50 leden.

Het belang van vrijwilligers in de sport is nog altijd groot. Bij 82% van de sportclubs zijn vrijwilligers actief (2000: 86%). Daarnaast zijn veel Nederlanders actief als vrijwilliger in de sport: 11% van de bevolking doet dit maandelijks of vaker. In de onderzochte referentieweek waren ruim een half miljoen sportvrijwilligers actief. Samen werkten zij die week 2,2 miljoen uren. Omgerekend komt dat neer op 56.000 fte's onbetaalde inzet voor de sport. Net als in voorgaande jaren deed het grootste deel van de vrijwilligersinzet zich voor bij de veldvoetbalclubs. Op basis van deze getallen mogen we concluderen dat de sportsector een belangrijk onderdeel uitmaakt van een maatschappij waarin mensen meedoen in de samenleving.

Noten

- 1 De bonden verenigen de sportverenigingen van de betreffende sporttakken. Van deze sportverenigingen is meer dan 90% via een sportbond aangesloten bij NOC*NSF (NOC*NSF 2013). Omdat daarnaast door de verenigingen niet alle leden bij een sportbond worden aangemeld, onderschat de jaarlijkse rapportage van de ledentalstatistiek van NOC*NSF het aantal verenigingsleden in Nederland (Tiessen-Raaphorst en Van den Dool 2012).
- 2 Een deel van de leden is via diverse sportbonden vertegenwoordigd. Zij tellen dan dubbel. Derhalve geeft 4,8 miljoen het aantal lidmaatschappen weer en niet het aantal personen. In 2013 kende het aantal leden van NOC*NSF voor het eerst een daling van 1,3 procentpunten, deels te verklaren door

het opschonen van de bronbestanden (www.noc-nsf.nl). Op het moment van uitkomen was het niet mogelijk om deze nieuwe gegevens nog in dit hoofdstuk te verwerken.

- 3 Bovendien geldt dat elke club slechts een keer wordt geteld voor de CBS-statistiek. Bij de NOC*NSF-statistiek kan een club meerdere keren meetellen. Zoals een club waarbij voetbal én hockey wordt beoefend; de club zal dan aangesloten zijn bij de voetbalbond (КНВБ) en bij de hockeybond (КННВ).
- 4 Accommodaties die eigendom zijn van sportclubs en waarvan de exploitatie ondergebracht is in een aparte rechtspersoon (bv. een stichting), zijn opgenomen in de tabellen van § 7.6.
- 5 Er worden vier typen overdekte sportaccommodaties onderscheiden: een *sportzaalaccommodatie* is een accommodatie met één of meer sportzalen, eventueel in combinatie met andere sportruimten, maar zonder sporthal; een *sporthalaccommodatie* is een accommodatie met één of meer sporthallen, eventueel in combinatie met één of meer sportzalen en/of andere sportruimten; een *tennishalaccommodatie* is een accommodatie met één of meer overdekte tennisbanen, eventueel in combinatie met andere sportruimten, maar zonder sportzaal en zonder sporthal; *overige overdekte sportaccommodaties* zijn accommodaties met één of meer sportruimten specifiek ingericht voor één tak van sport, maar zonder sportzaal, sporthal of tennishal. Sportscholen en fitnesscentra zijn niet meegeteld.
- 6 Een *multifunctionele sportzaal* is een sportruimte die is ingericht voor meer dan één tak van sport en heeft een lengte van minder dan 42 meter en een breedte van minder dan 22 meter.
- 7 Een *multifunctionele sporthal* is een sportruimte die is ingericht voor meer dan één tak van sport en is minimaal 42 meter lang en minimaal 22 meter breed.
- 8 Er worden zes typen openlucht sportaccommodaties onderscheiden: accommodaties met alleen voetbalvelden; accommodaties met alleen tennisbanen; accommodaties met wedstrijdvelden of -banen voor alleen één soort andere veldsport (hockey, korfbal, handbal, honkbal, softbal, cricket, kaatsen enz.); accommodaties met wedstrijdvelden of -banen voor combinaties van veldsporten; accommodaties met wedstrijdvelden of -banen voor alleen overige sport (atletiek, schieten, golf, midgetgolf, schaatsen, wielrennen, autosport, motorsport, paardensport, jeu de boules, skiën enz.); accommodaties met wedstrijdvelden of -banen voor veldsport en voor overige sport. Bij de openluchtsportaccommodaties worden alleen de wedstrijdvelden en -banen meegenomen en dus geen trainingsvelden of -banen.
- 9 Voor het bepalen van het aantal wedstrijdbanen en -velden op openluchtsportaccommodaties wordt elke hole op een golfbaan als één wedstrijdbaan geteld, en ook elke jeu-de-boulesbaan telt voor één wedstrijdbaan.